

Zámek - bývalý klášter (muzeum), Žďár nad Sázavou

Popis:

Bývalý cisterciácký klášter zde v roce 1252 založil Boček z Kunštátu. O rozkvět kláštera se nejvíce zasloužil opat Václav Vejmluva, který sem povolal mnoho známých umělců a především architekta Jana Blažeje Santiniho Aichela. Po zrušení kláštera byl areál od roku 1826 využíván jako šlechtické sídlo. Posledními majiteli byli Kinští, jimž byl také v roce 1992 majetek v restituci navrácen.

Areál dnes návštěvníkům nabízí několik zajímavých expozic a výstav - Galerie Kinských, Po stopách Santiniho (prohlídka prostor bývalého cisterciáckého kláštera, Studniční kaple a baziliky), Umění baroka ze sbírek NG. V létě 2015 bylo v prostorách bývalého pivovaru otevřeno Muzeum nové generace.

Podrobný popis:

Dějiny kláštera ve Žďáru nad Sázavou, bez jehož přičinění by nedaleký kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře nebyl nikdy vznikl, jsou velmi barvitě a plné zvratů. Střídají se v nich velmi rychle období vzestupu a konsolidace s lety charakterizovanými katastrofami a úpadkem i lety těžkého a pomalého se vyrovnávání s ranami osudu.

Někdy kolem roku 1252 se na podnět pana Bočka z Obřan v kraji usadili dva mniši z kláštera v Pomuku a na ostrožně nad soutokem Sázavy a Stržského potoka pomalu začal vznikat areál kláštera. Cisterciáci zde s krátkými přestávkami, kdy z různých důvodů klášter přechodně opouštěli, působili až do roku 1614. Od 16. století byl však klášter ve stálém sporu s fundátory, který vyvrcholil v listopadu 1588, kdy se ze Žďáru stal biskupský manský statek. To klášteru situaci nijak neulehčilo, spory s fundátory vystřídaly rozepře s biskupy a posléze s kardinálem Dietrichsteinem. Situace se stále zhoršovala a v roce 1614 došlo mezi zástupci řádu a Dietrichsteinem k vypořádání. Dietrichstein jim na základě dohody vyplatil smlouvenou částku a zbylé bratry pak z kláštera vystěhoval. Cisterciáci byli poté na krátkou dobu nahrazeni františkány. V roce 1616 byl však Žďár s ostatními majetky výměnou za chropyňské panství přivtělen k rodovým statkům Dietrichsteinů a tak jej opustili i františkáni.

V tomto období stavebně velmi nepříznivě zasáhl do klášterního komplexu ditrichštejský hospodářský úředník Šimon Kratzer ze Schönsperka, který dal zbořit značnou část kvadratury. Za obnovitele kláštera se pokládá cisterciácký opat Jan Greifenfels z Greiferifelsu, který jej v roce 1638 koupil od Ditrichsteinů. V lednu 1639 byli do kláštera cisterciáci opět uvedeni. Z finančních důvodů se však prozatím muselo nové společenství řádových bratří obejít bez vlastního opata, a to až do roku 1676. Život v klášteře se po obnovení začal opět konsolidovat. Roku 1642 prožívali mniši nelehké chvíle, když celý kraj i s klášterem zpustošili Švédové. V následujících letech se však dařilo pozvednout hospodaření a klášter opravovat. Léta opatství Václava Vejmluvy (1705-1737) jsou právem považována za nejvýraznější a nejúspěšnější období tohoto kláštera. Vejmluva se stal opatem v situaci, kdy byly budovy po stavební stránce v pořádku a předchozí dluhy téměř splaceny. Měl tedy na rozdíl od některých svých předchůdců podstatně lehčí situaci a nemusel den co den bojovat o holou existenci svěřené komunity. Mohl své vzdělání využít nejen pro hospodářský rozkvět svěřeného klášterního panství, ale též při péči o umělecký rozvoj. V následujících letech tak došlo ke zvelebení kláštera po umělecké stránce, stavbě několika nových budov a rozšíření klášterního panství. Opat Vejmluva rozvinul stavební činnost pod vedením architekta Santiniho, sochařů Řehoře Thenyho a Ondřeje Zonnera, malířů Willmanna, Gionimy, Töppera. Nejcenějším objektem je

prelatura v jižním křídle opatství, tvořící jeho vstupní část. Byla vybudována jako centrální stavba na principu podélně postaveného osmistěnu. Na dostavbě prelatury se podílel i pražský stavitel F. M. Kaňka. Autorem velkolepé freskové výzdoby stropu je velkomeziříčský malíř Karel František Töpfer (dnes zde sídlí Muzeum knihy). Žďár se stal díky stavbě kostela sv. Jana Nepomuckého také významným poutním místem a dokonce zde byla zřízena i šlechtická akademie. Na sklonku života tohoto významného opata postihl klášter jako předzvěst následujících tragických let požár. Klášter, dosti vyčerpaný nákladnou výstavbou v předchozích letech, se ani nestačil vzpamatovat a v roce 1740 byl požárem zdevastován znovu. Následovalo válečné běsnění v rámci války o rakouské dědictví, které se na životě kláštera také značnou měrou podepsalo. Nejabsurdnější událostí v dějinách kláštera se dozajista stal čin opata Otto Steinbacha z Kranichštejna (opatem 1782-1784). Ten krátce po požáru v létě 1784 sám požádal císaře o zrušení kláštera. Císař mu vyhověl a dějiny žďárského kláštera jako církevní instituce se tak definitivně přestaly psát 13. října roku 1784. Panství Žďár po odchodu řeholníků převzal do majetku Moravský náboženský fond a roku 1826 jej spolu s bývalým klášterem koupil hrabě z Mitrovic. Klášter tak zanikl ve stejném období, jako mnohé další řádové domy u nás, avšak nikoliv proto, že by se tak stalo v důsledku josefínských dekretů, ale proto že o to požádal sám představitel řeholní komunity. Původním záměrem Josefa II. bylo totiž v tomto klášteře zřídit útulek provinilých a církevními úřady odsouzených kněží. Posledními šlechtickými vlastníky panství v letech 1930-1945 byli Kinští. Tomuto rodu byl taky zámecký areál v restituci v roce 1992 vrácen.

Region: Novoměstsko a Žďársko

Město: Žďár nad Sázavou

URL: www.zamekzdar.cz

Zpřístupnění: přístupné s omezením

Bezbariérový přístup: ano s omezením

GPS: 49°35'1.038"N, 15°56'12.466"E

Mapa: <http://maps.google.com/maps?q=49.5836217,15.9367961&z=12>

Obrázky:

